

02

เหรียญอาหรับอิสลามที่พบในประเทศไทย: การศึกษา
วิเคราะห์จารึกและกำหนดอายุ

Arab-Islamic Coins in Thailand: Inscription Analysis and Dating

Received: August 16, 2021 | Revised: October 6, 2021 | Accepted: October 19, 2021

สุนิติ จุฑามาต*

Suniti Chuthamas

---

* นักวิชาการ กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) อีเมล: suniti.c@sac.or.th

Academic Officer, Research and Development Unit, Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. email: suniti.c@sac.or.th

บทคัดย่อ

การค้นพบเหรียญอาหรับอิสลามในแหล่งโบราณคดีร่วมสมัยทวารวดี และศรีวิชัยนับเป็นหลักฐานความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างชาวพื้นเมืองในดินแดนประเทศไทยในสมัยโบราณกับพ่อค้าชาวอาหรับ-เปอร์เซียที่มีบทบาทสำคัญในเครือข่ายการค้าทางทะเลของโลกราวคริสต์ศตวรรษที่ 8-11 แต่จากการศึกษาที่ผ่านมาพบอุปสรรคในการศึกษาเหรียญอาหรับอิสลามทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ รวมถึงข้อจำกัดด้านภาษาในการถอดคำอ่านจารึกบนเหรียญซึ่งส่งผลกระทบต่อวิเคราะห์และกำหนดอายุสมัยที่ถูกต้อง การศึกษาชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบวิเคราะห์ชนิด รูปแบบ และอ่านจารึกบนเหรียญอาหรับอิสลามเพื่อกำหนดอายุสมัย โดยอาศัยข้อมูลจากรายงานการสำรวจขุดค้นทางโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติต่างๆ จำนวนทั้งหมด 11 เหรียญ จากผลการศึกษสามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม 1) เหรียญเงินสมัยปลายราชวงศ์อุมัยยะฮ์จำนวน 1 เหรียญ กำหนดอายุช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 8 พบที่เมืองโบราณเวียงสระ 2) เหรียญทองแดงสมัยต้นราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ที่พบในบริเวณเมืองโบราณอู่ทองจำนวน 9 เหรียญ และ 3) เหรียญเงินสมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ที่พบในบริเวณแหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ จำนวน 1 เหรียญ ที่สามารถกำหนดอายุในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 9 สอดคล้องกับอายุสมัยของแหล่งโบราณคดีที่พบและกิจกรรมการค้าทางทะเลของพ่อค้านักเดินเรือชาวอาหรับ-เปอร์เซียจากเมืองท่าหลักในอ่าวเปอร์เซียและทะเลแดง สู่อานาบริเวณรอบมหาสมุทรอินเดีย จนถึงเอเชียอาคเนย์ และเงินที่ถูกบันทึกไว้ในเอกสารอาหรับโบราณร่วมสมัย

คำสำคัญ: เหรียญอาหรับอิสลาม, จารึกภาษาอาหรับ, อุมัยยะฮ์, อับบาสิยะฮ์, ประเทศไทย

A b s t r a c t

The discovery of Arab-Islamic coins in Dvaravati and Srivijaya period archaeological sites is evidence of trade relations between the indigenous peoples of ancient Thailand and Arab-Persian merchants who played an important role in the maritime trade network of the 8th-11th century A.D. However, previous studies have had difficulty deciphering Arabic inscriptions on these coins, affecting dating accuracy. The objective of this study is to examine, analyze, and ultimately decipher inscriptions on 11 Arab-Islamic coins to determine the correct dating. The results can be classified into 3 groups 1) a late Umayyad silver coin from mid-8th century A.D., found at the ancient city of Wieng Sa 2) 9 early Abbasid copper coins found in the vicinity of U Thong ancient city, and 3) an early Abbasid silver coin found in Laem Pho archaeological site, dated to early 9th century A.D. These results correspond to the archaeological chronology of the sites and maritime trade activities of Arab-Persian merchants, who travelled from the main port cities of the Persian Gulf and the Red Sea to the territory around the Indian Ocean and Southeast Asia until they reached China, as recorded in the contemporaneous Arab documents.

Keywords: Arab-Islamic coins, Arabic inscription, Umayyad, Abbasid, Thailand

เหรียญอาหรับอิสลาม: นิยาม ประเภท และการแพร่กระจาย

เหรียญอาหรับอิสลาม (Arab-Islamic Coin) คือ เหรียญกษาปณ์ที่ถูกผลิตขึ้นโดยอาณาจักรอิสลาม (Islamic Empire) ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 7 เป็นต้นมา ชาวอาหรับ (Arabs) เป็นชนกลุ่มแรกที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามได้เริ่มตัดแปลงเหรียญกษาปณ์ของโรมันตะวันออก (Eastern Roman Empire) และ เปอร์เซียซาซซาเนียน (Sassanid Empire) ซึ่งหมุนเวียนอยู่ในระบบการค้าของภูมิภาคเอเชียตะวันตกมาเป็นเวลานานเพื่อใช้เป็นเงินตราแลกเปลี่ยน โดยเริ่มจากการเพิ่มจารึกวลีภาษาอาหรับเช่น คำว่า บิสมิลละฮ์ [ด้วยพระนามของอัลลอฮ์] หรือ บะรอกะฮ์ [สิริมงคล] ลงไปบนเหรียญที่มีลวดลายประติมานยุคก่อนศาสนาอิสลาม (pre-Islamic iconography) อยู่ เช่น รูปจักรพรรดิโรมันหรือเปอร์เซีย รูปไม้กางเขนแทนบูชาไฟ เป็นต้น (al-Qaysi 2005; Broome 2006) จนกระทั่งในปี ค.ศ. 696 อับดุลมาลิก บิน มัรวาน (Abd al-Malik ibn Marwan ค.ศ. 685-705) เคาะลีฟะฮ์แห่งราชวงศ์อุมัยยะฮ์ (Umayyad Caliphate ค.ศ. 661-750) ได้ออกคำสั่งให้มีการปฏิรูประบบเหรียญกษาปณ์ (al-Tabari 1989: 90-91) จึงนำมาสู่การผลิตเหรียญรูปแบบใหม่ที่พิมพ์จารึกภาษาอาหรับอักขระกุฟี¹

---

¹ มีต้นกำเนิดจากเมืองกูฟะฮ์ (Kufa) ในประเทศอิรักปัจจุบัน ถือเป็นรูปแบบอักขระภาษาอาหรับในยุคอิสลามตอนต้น (Early Islamic Period) ได้รับความนิยมในช่วงศตวรรษที่ 8 ถึงราวศตวรรษ

(Kufic inscription) เป็นข้อความระบุความเชื่อในศาสนาอิสลาม อาทิ คำประกาศเอกราชของอัลลอฮ์ (เตาฮีด), คำปฏิญาณตนของชาวมุสลิม (กะลีมาฮ์ชะฮาดะฮ์), และวรรคจากพระคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ช่วยอิสลามานุวัตร (Islamized) สกกุลเงินที่ใช้เป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยน และสถาปนาระบบเศรษฐกิจของอาณาจักรอิสลามให้เป็นอิสระจากอิทธิพลของโรมันตะวันออก นำไปสู่ความสามารถในการควบคุมอัตราแลกเปลี่ยนซื้อขายและสนับสนุนการขยายอิทธิพลทางการค้าของชาวมุสลิมให้กว้างไกลขึ้นในศตวรรษต่อมา นอกจากนี้ จารึกบนเหรียญยังช่วยเป็นสื่อในการเผยแพร่และสร้างอัตลักษณ์ของความเชื่อทางศาสนา (religious identity) รวมถึงแสดงพลังทางการเมืองใหม่ของอาณาจักรอิสลามที่กำลังขยายตัวอย่างรวดเร็วอีกด้วย (Darley-Doran 1989; Insoll 1999: 150)

เหรียญอาหรับอิสลาม (Arab-Islamic Coin) ได้รับการกำหนดสกุลด้วยชนิดของวัสดุ (material) และมีการควบคุมน้ำหนัก (weight standard) ตามมูลค่า ด้วยกัน 3 สกุล ดังนี้

1. ดินาร์ (Dinar) หรือ เหรียญทอง เป็นสกุลเงินหลัก ผลิตจากรัฐบาลส่วนกลาง กำหนดน้ำหนักมาตรฐานอยู่ที่ 1 มิซกอล หรือ 4.25 กรัม

ที่ 11 ใช้เขียนพระคัมภีร์อัลกุรอานบนผนังสัตว์ จารึกหิน อักษรประดิษฐ์ประดับตกแต่งอาคารและสิ่งของ โดยอักษรกุฟีมีเอกลักษณ์รูปแบบตัวอักษรคล้ายอักษรลิม ประกอบด้วยเส้นตรงและการหักเหลี่ยมหักมุม

2. ดิรฮัม (Dirham) หรือ เหรียญเงิน เป็นสกุลเงินรอง ผลิตจากรัฐบาลส่วนกลาง กำหนดน้ำหนักราว 2.97 กรัม
3. ฟิลส์ (Fils) หรือ เหรียญทองแดง เป็นสกุลเงินย่อย ผลิตตามหัวเมืองท้องถิ่น โดยมีเจ้าเมืองเป็นผู้ควบคุม มักกำหนดน้ำหนักแตกต่างกันออกไปในแต่ละเมือง

เหรียญแต่ละสกุลจะตีพิมพ์จารึกที่ระบุเมืองที่ผลิต, ปีฮิจญเราะฮ์ศักราช (Anno Hijri; A.H.), นามของเคาะลีฟะฮ์หรือเจ้าเมือง, และสัญลักษณ์ต่างๆ เพื่อเป็นจุดสังเกตป้องกันการลอกเลียนแบบและรับรองมาตรฐาน อาทิ กรอบเหรียญ (margin) ลวดลายวงกลม (annulet) รหัสอักษร (diacritical marker) เป็นต้น โดยราชวงศ์มุสลิมในแต่ละแห่งมีรูปแบบการตกแต่งเหรียญที่แตกต่างกันออกไป (Codrington 1904; al-Qaysi 2005; Broome 2006)

นอกจากเหรียญอาหรับอิสลามจะถูกใช้เป็นสกุลเงินแลกเปลี่ยนในอาณาจักรอิสลามอย่างกว้างขวางแล้ว ยังมีการค้นพบกลุ่มเหรียญอาหรับอิสลามอายุสมัยช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 8 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 10 ในดินแดนห่างไกลนอกเขตแดนของอาณาจักรอิสลาม เช่น ในยุโรปตอนเหนือ แถบรัสเซีย ทะเลบอลติก และสแกนดิเนเวีย มีการค้นพบเหรียญอาหรับอิสลามกำหนดอายุคริสต์ศตวรรษที่ 9 ของราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ (Abbasid Caliphate ค.ศ. 750-1258) เป็นจำนวนมาก มีรายงานการศึกษาว่าพบกลุ่มเหรียญอาหรับอิสลามที่ถูกผลิตในดินแดนซีกตะวันออกของอาณาจักรอิสลาม ได้แก่ อิรัก เปอร์เซีย และเอเชียกลาง จากแหล่งโบราณคดีในประเทศสวีเดนกว่า 80,000 ชิ้น (Noonan 1982) มีการสันนิษฐานว่าเหรียญเหล่านี้ถูกใช้ในการซื้อขายสินค้าอย่างขนสัตว์ ทาส น้ำผึ้ง และขี้ผึ้งจากดินแดนทางตอนเหนือ แต่ก็อาจใช้เป็นเงินส่วยที่ผู้ปกครองมุสลิมจ่ายให้กับชาวรัสเซีย (Rus) และไวกิง (Viking) ด้วยก็เป็นได้ หรือแม้กระทั่งเหรียญเหล่านี้อาจถูกแปรรูปเป็นสกุลเงินแลกเปลี่ยนกันในดินแดนนั้นๆ หรือใช้เป็นเครื่องรางและของอุทิศในหลุมฝังศพ (Milwright 2010: 49-50) ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีการพบเหรียญอาหรับอิสลามที่แพร่กระจายตามเส้นทางการค้ารอบมหาสมุทร

อินเดีย เช่น บริเวณชายฝั่งสวาฮีลี (Swahili coast) ในแอฟริกาตะวันออก (Perkins 2015), ชายฝั่งของอินเดียใต้และศรีลังกา (de Saxcé 2016: 130), กลุ่มเหรียญราชวงศ์อุมัยยะฮ์และอับบาซียะฮ์จากแหล่งเมืองท่าในเขต Chandpur ประเทศบังคลาเทศ (Islam and Marinul Hoque 2017) จนไปถึงเหรียญทองสมัยเคาะลีฟะฮ์อัลมุกตะฟี (al-Muktafi ค.ศ. 902-908) แห่งราชวงศ์อับบาซียะฮ์จากการขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองตราเกียว (Tra Kieu) ประเทศเวียดนาม เป็นต้น (Guy 2001: 26) เหรียญอาหรับอิสลามเหล่านี้จึงเป็นหลักฐานช่วยยืนยันการขยายตัวของเครือข่ายการค้าขายระหว่างดินแดนต่างๆ ทางตะวันออกกับอาณาจักรอิสลามได้อย่างชัดเจน (Chaudhuri 1985)

การวิเคราะห์จารึกและกำหนดอายุเหรียญอาหรับอิสลามที่พบในประเทศไทย

มีการค้นพบเหรียญอาหรับอิสลามจำนวนหนึ่งจากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีในประเทศไทย โดยมีกนิยามเหรียญประเภทนี้ว่า “เหรียญอาหรับ” จากการทบทวนการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า มีข้อจำกัดในการถอดคำอ่านจารึกภาษาอาหรับที่ถูกต้อง อันส่งผลต่อการวิเคราะห์กำหนดอายุสมัยของเหรียญ อีกทั้งยังพบอุปสรรคในการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพราะเหรียญส่วนใหญ่ถูกค้นพบจากการสำรวจ หรือได้รับมอบจากเอกชนซึ่งไม่สามารถระบุแหล่งที่มาได้ชัดเจนและขาดบริบทร่วมกับชั้นดินทางโบราณคดีที่จะโยงความสัมพันธ์กับหลักฐานอื่นๆ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษานี้โดยมุ่งตรวจสอบวิเคราะห์ชนิด (type), รูปแบบ (form), และจารึก (inscription) ของเหรียญ เฉพาะเหรียญที่มีข้อมูลจากรายงานการสำรวจหรือขุดค้นทางโบราณคดี หรือขึ้นทะเบียนเก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ จำนวนทั้งหมด 11 เหรียญ (ดูตารางที่ 1) โดยผลการศึกษสามารถจำแนกจากเกณฑ์ของวัสดุและจัดแบ่งอายุสมัยได้ 3 ชนิด ดังนี้

เหรียญเงินสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ (Umayyad Dirham)

มีการสำรวจพบเหรียญเงินอาหรับอิสลามจำนวน 1 เหรียญ สภาพหักครึ่ง ณ บริเวณเมืองโบราณเวียงสระ อ.เวียงสระ จ.สุราษฎร์ธานี (ภาพที่ 1) คณะสำรวจทำการวิเคราะห์เบื้องต้นโดยระบุว่า เป็นเหรียญเงินอาหรับสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ (Umayyad Period) กำหนดอายุปี พ.ศ.1325 (ค.ศ. 772) (เขมชาติ เทพไชย 2527: 14) แต่เมื่อผู้ศึกษาได้ตรวจสอบโดยอาศัยข้อมูลภาพถ่ายในรายงานสำรวจมาวิเคราะห์และถอดคำอ่านจารึกแล้ว กลับพบว่า ศักราชที่ระบุไว้ในรายงานสำรวจมีความคลาดเคลื่อน² แม้จารึกเมืองและปีที่ผลิตของเหรียญชิ้นนี้จะหักหายไป แต่หลักฐานภาพถ่ายมีความชัดเจนพอจะสามารถใช้เปรียบเทียบได้ โดยเหรียญชิ้นนี้มีจุดสังเกตสำคัญคือ จารึกภาษาอาหรับอักษรกุฟีจากพระคัมภีร์อัลกุรอานบทที่ 112 โองการที่ 1-4³ บริเวณกลางเหรียญด้านหลัง และบทที่ 61 โองการที่ 9⁴ บริเวณขอบเหรียญด้านหลัง จารึกลักษณะนี้นิยมพิมพ์ในช่วงหลังการปฏิรูปเหรียญอาหรับอิสลามในปี ค.ศ. 696 จนถึงช่วงปลายราชวงศ์อุมัยยะฮ์ (Broome 2006: 10)

การศึกษาเปรียบเทียบชนิดและรูปแบบพบว่า เหรียญนี้มีลักษณะ

---

² รายงานสำรวจระบุว่าเป็นเหรียญอาหรับราชวงศ์อุมัยยะฮ์ในปี พ.ศ. 1325 ตรงกับปี ค.ศ. 772 (เขมชาติ เทพไชย, รายงานการสำรวจขุดค้นทางด้านโบราณคดีบริเวณเมืองโบราณเวียงสระฯ (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2527), 14.) ไม่ตรงกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เนื่องจากราชวงศ์อุมัยยะฮ์ล่มสลายในปี พ.ศ. 1293 (ค.ศ. 750) โดยการปฏิวัติโค่นล้มอำนาจจากราชวงศ์อับบาซียะฮ์

³ **الله أحد الله الصمد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفواً أحد** [คำอ่าน: อัลลอฮฺอะฮัด, อัลลอฮฺศะเคาะมัด, ลัมยะลิด, วะลัมยัลัด, วะลัมยะกุลละฮฺ กุฟฺวัน อะฮัด; คำแปล:- พระองค์คืออัลลอฮฺผู้ทรงเอกะ, อัลลอฮฺนั้นทรงเป็นที่พึ่ง, พระองค์ไม่ประสูติและไม่ทรงถูกประสูติ, และไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนพระองค์]

⁴ **محمد رسول الله أرسله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون** [คำอ่าน: มุฮัมมัด เราะซูลุลลอฮฺ อ์ซซะละฮฺ บิลฮุดา วะดีนัลฮัก ลียะฮฺอีเราะฮฺ อะลา ดินนิกลิลอิ วะเลอะเรีฮฺมุชริกูน; คำแปล:- มุฮัมมัด ศาสนทูตของอัลลอฮฺ พระองค์คือผู้ทรงส่งเขามาด้วยการชี้นำทางและศาสนาแห่งสัจธรรม เพื่อพระองค์จะทรงให้ศาสนาอิสลามอยู่เหนือศาสนาทั้งมวล ถึงแม้พวกตั้งภาคีจะเกลียดชังก็ตาม]

ใกล้เคียงกับเหรียญเงินที่ผลิตในรัชสมัยเคาะลีฟะฮ์มรวานที่ 2 (Marwan II อ.ศ. 127-132/ค.ศ. 744-750) ค่อนข้างมาก (ภาพที่ 2) แม้จะไม่สามารถระบุเมืองและปีที่ผลิตของเหรียญนี้ได้ แต่อุณหภูมิได้ว่าน่ามีอายุสมัยในราวปี ค.ศ. 744-750 ช่วงปลายราชวงศ์อุมัยยะฮ์ (Late Umayyad Period) จึงนับได้ว่าเหรียญอาหรับอิสลามนี้มีอายุสมัยเก่าที่สุดที่พบในประเทศไทย (ดูตารางที่ 1; รหัส UMD-01)

เหรียญเงินสมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ (Abbasid Dirham)

มีการสำรวจพบเศษชิ้นส่วนเหรียญเงินอาหรับอิสลาม (ดิรัฮัม) จำนวน 1 เหรียญ (ภาพที่ 3) โดยสำนักศิลปากรที่ 14 นครศรีธรรมราช บริเวณไร่นายปลั่ง ใกล้ปากคลองพุมเรียง ต.พุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ในอาณาบริเวณของแหล่งโบราณคดีแหลมโพธิ์ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นหนึ่งในเมืองท่าโบราณร่วมสมัยศรีวิชัยที่สำคัญในภาคใต้ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 9 เหรียญนี้ถูกพบร่วมกับโบราณวัตถุที่แสดงถึงกิจกรรมการค้า อาทิ เศษภาชนะดินเผาจีนสมัยราชวงศ์ถังตอนปลาย เศษเครื่องถ้วยเคลือบสีเทอร์ควอยซ์ ชิ้นส่วนแก้วและลูกปัดแก้วจากตะวันออกกลาง ฯลฯ (เพลงเมธา ขาวหนูนา 2557: 174-175)

เหรียญเงินนี้มีสภาพเสียหายค่อนข้างมาก ส่วนจารึกด้านหน้าบริเวณกลางเหรียญพบเพียงคำว่า لا "อิลลา"⁵ ส่วนบริเวณขอบเหรียญด้านหน้าปรากฏจารึกคำว่า ... ضرب هذا "ฎุริบะ ฮะซา..."⁶ ซึ่งเป็นจารึกส่วนที่ระบุประเภทของเหรียญ เมืองและปีที่ผลิต ในส่วนของจารึกด้านหลังบริเวณขอบเหรียญมีข้อความบางส่วนจากพระคัมภีร์อัลกุรอานบทที่ 61 โองการที่ 9 แต่ส่วนจารึกด้านหลังบริเวณกลางเหรียญหักหายไปเกือบทั้งหมด อย่างไร

⁵ [...นอกจาก...] ตัวอย่างประโยคที่สมบูรณ์:- لا إله إلا الله وحده لا شريك له [คำอ่าน: ลาลิลลาฮะอิลลัลลอฮ์ วะฮ์ดะฮุ ลลา ชะรียะละฮุ; คำแปล:- ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียวและไม่มีภาคีใดเสมอพระองค์]

⁶ [...นี้...ตี (ผลิต)...] ตัวอย่างประโยคที่สมบูรณ์:- ضرب هذا الدرهم بمدينة السلام سنة - ثلاث وماننين [คำอ่าน: ฎุริบะ ฮะซัดดิรัฮัม ปีมะตีนะติสสลาม ชะนะฮ์ ชะลาษะฮ์ วะมีอะตัยน์; คำแปล:- เหรียญเงินนี้ตี (ผลิต) ขึ้นที่มะดีนะตุสสลาม ปี อ.ศ. 203]

ก็ดี ร่องรอยสำคัญคือจารึกบรรทัดล่างสุดปรากฏหัวของตัวอักษร ح (ฮาอ์) สันนิษฐานว่ามาจากคำเต็มว่า **حقا** “ฮักกอ”⁷ ถูกใช้เป็นรหัสอักษรสำหรับเป็นจุดสังเกตบนเหรียญเพื่อแสดงรุ่นปีที่ผลิต (ดูตารางที่ 3; รหัส ABD-01) ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่ารหัสอักษรนี้เป็นเอกลักษณ์ของเหรียญเงินที่ผลิตขึ้นในปี ฮ.ศ. 203 (ปี ค.ศ. 818-819) ที่เมืองมะดีนะตุสสลาม (Madinat al-Salam)⁸ ในรัชสมัยของเคาะลีฟะฮ์อัลมะอฺมูน (al-Ma'mun ฮ.ศ. 198-218/ค.ศ.813-833) (ภาพที่ 4)

กลุ่มเหรียญทองแดงสมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ (Abbasid Fils)

กลุ่มเหรียญทองแดงอาหรับอิสลามสมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ถูกพบในพื้นที่บริเวณเมืองโบราณอุ่ทอง อ.อุ่ทอง จ.สุพรรณบุรี จำนวน 9 เหรียญ โดยปัจจุบันเก็บรักษาอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุ่ทอง จำนวน 2 เหรียญ (ภาพที่ 5) (ดูตารางที่ 4; รหัส ABF-01 และ ตารางที่ 5; รหัส ABF-02) และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ 6 เหรียญ (วิภาดา อ่อนวิมล 2561) (ภาพที่ 6; ดูตารางที่ 6-11; รหัส ABF-03 ถึง ABF-08) ส่วนอีก 1 เหรียญได้จากการขุดค้นในปี พ.ศ. 2546 โดยสำนักศิลปากรที่ 4 สุพรรณบุรี บริเวณโบราณสถานคอกช้างดินหมายเลข 12 ร่วมบริบทกับชั้นดินทางโบราณคดีในสมัยทวารวดี (สฤชต์พงศ์ ขุนทรง 2558) (ภาพที่ 7; ดูตารางที่ 12; รหัส ABF-09) ผลจากการศึกษารูปแบบเหรียญทองแดงกลุ่มนี้พบว่าทุกชิ้นมีลักษณะใกล้เคียงกันมาก ตัวเหรียญสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางราว 1.8-1.9 ซม. และมีจารึกอาหรับอักษรกะฎี๋ยบริเวณกลางเหรียญทั้งสองด้าน โดยจารึกด้านหน้าแปลได้ว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียวและไม่มีภาคีใดเสมอพระองค์” ในขณะที่จารึกด้านหลังแปลได้ว่า “มุฮัมมัดศาสนทูตของอัลลอฮ์” ซึ่งเป็นคำจารึกเดียวกันกับเหรียญทองและเหรียญเงินสมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ตอนต้น นอกจากนี้

⁷ แปลว่า จริงแท้, เป็นธรรม

⁸ มะดีนะตุสสลาม (Madinat al-Salam) หรือ แบกแดด (Baghdad) เมืองหลวงของอาณาจักรอิสลามสมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์

ยังมีสัญลักษณ์สามจุด ❁ บริเวณส่วนล่างของเหรียญสำหรับเป็นจุดสังเกต
รุ่นปีที่ผลิต (al-Qaysi 2005; Broome 2006)

จุดสังเกตสำคัญที่น่าสนใจของเหรียญกลุ่มนี้ คือ ในบรรทัดแรกของ
จารึกด้านหลังบริเวณกลางเหรียญมีจารึกชื่อบุคคลว่า حماد “ฮัมมาต”
สอดคล้องกับจารึกขอบเหรียญ⁹ และในบรรทัดสุดท้ายมีจารึกคำว่า عد
“อัดล”¹⁰ (Codrington 1904: 10) (ดูตารางที่ 11; รหัส ABF-08) ผู้ศึกษาได้
ทำการเปรียบเทียบและพบกลุ่มเหรียญที่มีลักษณะเดียวกัน โดยคำว่า “ฮัม
มาต” เป็นชื่อของ ฮัมมาต อัลบับะรียี (Hammad al-Barbari) ข้าหลวง
ของฮารูน อรรอซิด (Harun al-Rashid ฮ.ศ. 170-193/ค.ศ. 786-809)
เคาะลีฟะฮ์แห่งราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ ซึ่งถูกส่งไปปกครองเมืองมกกะฮ์และ
แคว้นเยเมนในปี ฮ.ศ. 184/ค.ศ. 800¹¹ แม้ว่าจารึกที่ระบุเมืองที่ผลิตขอ
เหรียญกลุ่มนี้จะเลื่อนลงไม่สามารถอ่านได้ แต่สันนิษฐานได้ว่าอาจถูกผลิต
ในเมืองคอนอาอี (San'a) เมืองหลวงของแคว้นเยเมนซึ่งมีโรงผลิตเหรียญ
กษาปณ์ในช่วงสมัยดังกล่าว (Fraehn 1826: 25; Broome 2006: 16-17)

สรุปผลการศึกษาและอภิปราย

จากการศึกษาวิเคราะห์เหรียญอาหรับอิสลามที่พบจากแหล่ง
โบราณคดีในประเทศไทยจำนวน 11 เหรียญ พบว่าช่วงอายุสมัยของเหรียญ
อยู่ในช่วงสมัยปลายราชวงศ์อุมัยยะฮ์ (Late Umayyad) ราวปี ฮ.ศ. 127-

⁹ مما أمر به الامير حماد مولى ... سنة ... و ثمنين و مئة [คำอ่าน: มิมา อัมรุ บิฮิ อัลอะ
มิร ฮัมมาต เมมาลา...ชนะนะฮ์...ชะมานิน วะ มีอะฮ์; คำแปล:- สั่งให้ผลิตขึ้นโดยอะมิรฮัมมาต ข้าหลวง
ของ...(ข้อความขาดหายไป; ประโยคที่สมบูรณ์มีชื่อเคาะลีฟะฮ์ อาทิ อะมีรลุมอ์มีนีน ฮารูน อรรอ
ซิด)...ในปีอิจญเราะฮ์ที่หนึ่งร้อยแปดสิบ...(เลขหน่วยสุดท้ายขาดหายไป)] (ดูตารางที่ 5, 8 และ 11)

¹⁰ แปลว่า ยุติธรรม, เที่ยงตรง

¹¹ ฮัมมาต อัลบับะรียี (Hammad al-Barbari) อดีตทาสรับใช้ของเคาะลีฟะฮ์ฮารูน อรรอซิด ต่
มาถูกปล่อยให้เป็นไทและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวง (วะลีย) ปกครองเมืองมกกะฮ์และแคว้น
เยเมนในปี ฮ.ศ. 184 (ค.ศ. 800) มีบันทึกว่าฮัมมาตดำรงตำแหน่งนี้เป็นเวลา 13 ปี มีบทบาทสำคัญ
ในการปราบกบฏท้องถิ่นอย่างรุนแรงและปกครองประชาชนอย่างโหดร้าย. ดู al-Ya'qubi, Tarikh
al-Ya'qubi (Beirut: Dar Sadir, 2010), 412-413; Patricia Crone, Slaves on Horses: The
Evolution of the Islamic Polity (Cambridge: Cambridge University Press, 1980), 191.

132/ค.ศ. 744-750 จนถึงสมัยราชวงศ์อับบาสิยะห์ตอนต้น (Early Abbasid) ราวปี ฮ.ศ. 203/ค.ศ. 818-819 มีแหล่งผลิตในอิรักและเยเมน สอดคล้องกับช่วงเรืองอำนาจทางการเมืองและการค้าของอาณาจักรอิสลามที่ขยายตัวในช่วงราวคริสต์ศตวรรษที่ 8 จนถึงราวคริสต์ศตวรรษที่ 11 โดยมีหลักฐานเอกสารอาหรับโบราณประเภทบันทึกพ่อค้านักเดินเรือและตำราภูมิศาสตร์ สนับสนุนหลายฉบับ อาทิเช่น อัคบาร์ อัศซีน วัลฮินด์ (Akḥbār al-Sīn wa al-Hind; กลาง ค.ศ. 9), กิตาบอัลมะซาลิก วัลมะมาลิก ของอิบนุ คุรอดาซบอฮ์ (Kitāb al-Masālik wa al-Mamālik; ปลาย ค.ศ. 9) หรือ กิตาบอะญาอิบ อัลฮินด์ ของบุซุรกี บิน ซะฮ์รียาร์ (Kitāb Ajā'ib al-Hind; ครึ่งหลัง ค.ศ. 10) ที่บันทึกเส้นทางเดินเรือจากเมืองท่าหลักในอ่าวเปอร์เซีย (อิรักตอนใต้, อิหร่าน และโอมาน) และทะเลแดง ไปค้าขายรอบมหาสมุทรอินเดียและไกลไปจนถึงจีนตอนใต้ จีน (บุซุรกี บิน ซะฮ์รียาร์ 1908; Tibbetts 1979; Mackintosh-Smith 2014; อิบนุ คุรอดาซบอฮ์ 2014) นอกจากนี้ยังระบุถึงรายละเอียดกิจกรรมการค้ากับดินแดนต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ทั้งบริเวณหมู่เกาะอินโดนีเซียและคาบสมุทรมลายูซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรชาวจัณญ์ (ศรีวิชัย) ส่วนบนภาคพื้นทวีปมีอาณาจักรเกาะมาร (เขมรโบราณ) และอาณาจักรคีอันท์ (จามปา) ซึ่งต่างอุดมไปด้วยทรัพยากรและสินค้ามีค่ามากมาย อีกทั้งยังเป็นจุดแวะพักรอลมมรสุมในการเดินทางอีกด้วย (Chaudhuri 1985; Hourani 1995: 61)

อีกประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษาร่วมกับเอกสารอาหรับโบราณคือ ไม่ปรากฏบันทึกที่ว่าด้วยเส้นทางเดินเรือของชาวอาหรับ-เปอร์เซียเข้ามาบริเวณอ่าวไทยตอนใน หรือการระบุเกี่ยวกับรัฐโบราณในบริเวณดังกล่าว โดยเรือสินค้าแล่นตัดข้ามจากชายฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมลายูไปยังตอนใต้ของเวียดนามเพื่อไปยังจีน อาจแสดงให้เห็นว่าอ่าวไทยตอนในไม่ได้อยู่ในเส้นทางเดินเรือหลัก แต่อย่างไรก็ดี การค้นพบเหรียญทองแดงสมัยราชวงศ์อับบาสิยะห์จำนวน 9 เหรียญ กำหนดอายุสมัยราวปี ค.ศ. 800 บริเวณเมืองโบราณอุทอง ซึ่งเป็นหนึ่งในเมืองสำคัญที่สุดของกลุ่มวัฒนธรรม

ทวารวดีในกลุ่มแม่น้ำท่าจีนที่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 7-11 รวมไปถึงการค้นพบซากเรือโบราณพนม-สุรินทร์ ใน ต.พันท้ายนรสิงห์ จ.สมุทรสาคร ที่สันนิษฐานว่าเป็นเรือสินค้าอาหารบอรัมสมัยราวคริสต์ศตวรรษที่ 9-10 เป็นหลักฐานสำคัญที่ช่วยสนับสนุนความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างชาวพื้นเมืองในภาคกลางของประเทศไทยกับกลุ่มพ่อค้าอาหารบอรัม-เปอร์เซียที่มีบทบาทสำคัญในช่วงเวลาดังกล่าวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (สฤกษ์ดีพงศ์ ขุนทรง 2558; กรมศิลปากร 2560)

แม้ข้อจำกัดจากการขาดบริบททางโบราณคดีทำให้ไม่สามารถวิเคราะห์หน้าที่การใช้งานของเหรียญอาหารบอรัมในแหล่งโบราณคดีได้อย่างแน่ชัด แต่ด้วยผลการศึกษาเชิงปริมาณของเหรียญที่พบในประเทศไทยมีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับภูมิภาคอื่นๆ อย่างเช่น ยุโรปเหนือหรือเอเชียกลาง อาจเป็นข้อสันนิษฐานให้เห็นถึงวิธีการแลกเปลี่ยนซื้อขายในบริบทการค้าทางทะเลของชาวอาหารบอรัม-เปอร์เซียว่า เหรียญอาจไม่ได้ถูกใช้เป็นสื่อในการแลกเปลี่ยนหลัก (medium of exchange) หรือไม่เป็นที่นิยมเทียบเท่ากับการแลกเปลี่ยนลักษณะสินค้าต่อสินค้า (barter trade) ดังที่มักพรรณนาไว้ในเอกสารโบราณของชาวอาหารบอรัม-เปอร์เซีย อันเป็นประเด็นที่จะช่วยเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการค้าในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ในช่วงสมัยดังกล่าวได้อีกด้วย

UMD-01

ภาพที่ 1 เหรียญเงินสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ตอนปลาย พบที่เมืองเวียงสระ อ.เวียงสระ จ.สุราษฎร์ธานี (รหัส UMD-01)

(ที่มา: เขมชาติ เทพไชย, รายงานการสำรวจขุดค้นทางด้านโบราณคดีบริเวณเมืองโบราณเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี (กรุงเทพฯ: โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2527), 14.)

ภาพที่ 2 เหรียญเงินสมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ตอนปลาย รัชสมัยของเคาะลีฟะฮ์มรวานที่ 2 (Marwan II ค.ศ. 744-750/ฮ.ศ. 127-132)
 (ที่มา: <https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=297&lot=136> เข้าถึงเมื่อ 16 พฤษภาคม 2564)

ABD-01

ภาพที่ 3 เหรียญเงินสมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่แหล่งโบราณคดีไร่นายปลั่ง ต.แหลมโพธิ์ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี (รหัส ABD-01)
 (ที่มา: เพลงเมธา ชาวหนูนา, “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557),175.)

ภาพที่ 4 เหรียญเงินราชวงศ์อับบาสิยะห์ ผลิตในปี ฮ.ศ. 203 (ราวปี ค.ศ. 818-819) ในเมืองมะดะดีนะตุสสลาม (แบกแดด) รัชสมัยของเคาะลีฟะฮ์อัลมะอ์มูน (al-Ma'mun ฮ.ศ. 198-218/ค.ศ. 813-833) (ที่มา: <https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=297&lot=231> เข้าถึงเมื่อ 16 พฤษภาคม 2564)

ABF-01

ABF-02

ภาพที่ 5 เหรียญฟิลส์ (ทองแดง) พบที่เมืองโบราณอู่ทอง อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี (ที่มา: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อู่ทอง)

ABF-03

ABF-04

ABF-05

ABF-06

ABF-07

ABF-08

ภาพที่ 6 กลุ่มเหรียญฟิลล์ (ทองแดง) สมัยอับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอู่ทอง อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี (ที่มา: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์)

ABF-09

ภาพที่ 7 เหรียญฟิลล์ (ทองแดง) พบที่โบราณสถานคอกช้างดินหมายเลข 12 เมืองโบราณอู่ทอง อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี (ที่มา: สำนักศิลปากรที่ 4 สุพรรณบุรี)

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาวิเคราะห์ลำดับอายุสมัยของเหรียญอาหรับอิสลามที่พบในประเทศไทย

ผลการศึกษาคณะลำดับอายุสมัยของเหรียญอาหรับอิสลามที่พบในประเทศไทย							
ลำดับ	รหัส	แหล่งที่พบ	สถานที่เก็บ	ชนิด	ยุคราชวงศ์	รัชกาล/อายุสมัย	แหล่งผลิต
1	UMD-01	เมืองโบราณเวียงสระ	-	เงิน	อุมัยยะฮ์	เคาะลีฟะฮ์มีรวานที่ 2? ราวศ.ศ.127-132/ ค.ศ.744-750	ไม่ทราบ
2	ABF-01	เมืองโบราณอู่ทอง	พช.อู่ทอง	ทองแดง	อับบาสิยะฮ์	เคาะลีฟะฮ์ฮารูน อรรอซิด ราวปีศ.ศ.184/ ค.ศ.800 (+)	คอนอาอ์, เยเมน (สันนิษฐาน)
3	ABF-02	เมืองโบราณอู่ทอง	พช.อู่ทอง	ทองแดง	อับบาสิยะฮ์	เคาะลีฟะฮ์ฮารูน อรรอซิด ราวปีศ.ศ.184/ ค.ศ.800 (+)	คอนอาอ์, เยเมน (สันนิษฐาน)
4	ABF-03	เมืองโบราณอู่ทอง	พช.สมเด็จพระนารายณ์	ทองแดง	อับบาสิยะฮ์	เคาะลีฟะฮ์ฮารูน อรรอซิด ราวปีศ.ศ.184/ ค.ศ.800 (+)	คอนอาอ์, เยเมน (สันนิษฐาน)
5	ABF-04	เมืองโบราณอู่ทอง	พช.สมเด็จพระนารายณ์	ทองแดง	อับบาสิยะฮ์	เคาะลีฟะฮ์ฮารูน อรรอซิด ราวปีศ.ศ.184/ ค.ศ.800 (+)	คอนอาอ์, เยเมน (สันนิษฐาน)
6	ABF-05	เมืองโบราณอู่ทอง	พช.สมเด็จพระนารายณ์	ทองแดง	อับบาสิยะฮ์	เคาะลีฟะฮ์ฮารูน อรรอซิด ราวปีศ.ศ.184/ ค.ศ.800 (+)	คอนอาอ์, เยเมน (สันนิษฐาน)
7	ABF-06	เมืองโบราณอู่ทอง	พช.สมเด็จพระนารายณ์	ทองแดง	อับบาสิยะฮ์	เคาะลีฟะฮ์ฮารูน อรรอซิด ราวปีศ.ศ.184/ ค.ศ.800 (+)	คอนอาอ์, เยเมน (สันนิษฐาน)
8	ABF-07	เมืองโบราณอู่ทอง	พช.สมเด็จพระนารายณ์	ทองแดง	อับบาสิยะฮ์	เคาะลีฟะฮ์ฮารูน อรรอซิด ราวปีศ.ศ.184/ ค.ศ.800 (+)	คอนอาอ์, เยเมน (สันนิษฐาน)

ผลการศึกษาวิเคราะห์ลำดับอายุสมัยของเหรียญอาหรับอิสลามที่พบในประเทศไทย							
ลำดับ	รหัส	แหล่งที่พบ	สถานที่เก็บ	ชนิด	ยุคราชวงศ์	รัชกาล/อายุสมัย	แหล่งผลิต
9	ABF-08	เมืองโบราณอู่ทอง	พช.สมเด็จพระนารายณ์	ทองแดง	อับบาสิยะฮ์	เคาะลีฟะฮ์ฮารูน อรรอซิด ราวปีศ.ศ.184/ค.ศ.800 (+)	คอนอาอ์, เยเมน (สันนิษฐาน)
10	ABF-09	โบราณสถานคอกข้างดินเมืองโบราณอู่ทอง	สำนักศิลปากรที่ 4 สุพรรณบุรี	ทองแดง	อับบาสิยะฮ์	เคาะลีฟะฮ์ฮารูน อรรอซิด ราวปีศ.ศ.184/ค.ศ.800 (+)	คอนอาอ์, เยเมน (สันนิษฐาน)
11	ABD-01	แหล่งโบราณคดีไร่ นายปลั่ง ต.แหลมโพธิ์ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี	สำนักศิลปากรที่ 12 นครศรีธรรมราช	เงิน	อับบาสิยะฮ์	เคาะลีฟะฮ์อัลมะอ์มูน ฮ.ศ.203/ค.ศ. 818-819	มะดีนะตุสสลาม (แบกแดด) อิรัก

ตารางที่ 2 (UMD-01) จารึกเหรียญเงิน (ดิรฮัม) สมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ตอนปลาย พบที่เมืองเวียงสระ อ.เวียงสระ จ.สุราษฎร์ธานี

(UMD-01) จารึกเหรียญเงิน (ดิรฮัม) สมัยราชวงศ์อุมัยยะฮ์ตอนปลาย พบที่เมืองเวียงสระ อ.เวียงสระ จ.สุราษฎร์ธานี					
ด้านหน้า	ขอบด้านหน้า	ขอบที่สองด้านหน้า	ด้านหลัง	ขอบด้านหลัง	ขอบที่สองด้านหลัง
لا اله الا ...	بسم الله ضرب هذا الد...	เส้นขอบ 2 ชั้น ○○	... لم يولد ولم يكن له كفوا احد	دين الحق ليظهره على الدين كله ولو...	○○
ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจาก...	ด้วยพระนามของอัลลอฮ์ เจริญ (ดิรฮัม) นี้ ผลิต...		...และไม่ทรงถูกประสูติ และไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนพระองค์	...ศาสนาแห่งสัจจะเพื่อที่จะทรงให้ศาสนา นี้ประจักษ์เหนือศาสนาทุกศาสนาและแม้ว่า...	

ตารางที่ 3 (ABD-01) เหริยญเงิน (ดิรฮัม) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ สํารวจพบที่แหล่งโบราณคดีไรรายปลั่ง บ้านพุมเรียง ต.แหลมโพธิ์ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

เหริยญเงิน (ดิรฮัม) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ (รหัส ABD-01) สํารวจพบที่แหล่งโบราณคดีไรรายปลั่ง บ้านพุมเรียง ต.แหลมโพธิ์ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี					
ด้านหน้า	ขอบด้านหน้า	ขอบที่สองด้านหน้า	ด้านหลัง	ขอบด้านหลัง	ขอบที่สองด้านหลัง
ﻻ...	... ضرب هذا ... ا	oo	..... ال... ح	.... ولو كره المشرك (ون)	oo
... นอกจาก ...	...นี่...ถูกผลิต...		..... อัล... ห	...แม้ว่าบรรดามุซริก (ผู้ตั้งภาคี)	

ตารางที่ 4 (ABF-01) เหริยญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอู่ทอง อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี

(ABF-01) เหริยญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอู่ทอง อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี สถานที่เก็บ: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อู่ทอง ทะเบียนโบราณวัตถุ No.303/2509			
ด้านหน้า	ขอบด้านหน้า	ด้านหลัง	ขอบด้านหลัง
ﻻ 0 ﻻ	เส้นขอบ 3 ชั้น	... محمد رسول الله عدل	(ไม่สามารถอ่านได้)
ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจาก ...	ooo	(ไม่สามารถอ่านได้) มุฮัมมัด ศาสนทูต ของอัลลอฮ์ อัคส์ (ยุติธรรม)	(ไม่สามารถอ่านได้)

ตารางที่ 5 (ABF-02) เหริยญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอุ่ทอง อ.อุ่ทอง จ.สุพรรณบุรี

(ABF-02) เหริยญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอุ่ทอง อ.อุ่ทอง จ.สุพรรณบุรี สถานที่เก็บ: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุ่ทอง ทะเบียนโบราณวัตถุ No.304/2509			
ด้านหน้า	ขอบด้านหน้า	ด้านหลัง	ขอบด้านหลัง
لا اله الا الله وحده لا شريك له ❖	เส้นขอบ 3 ชั้น ○○○	حماد محمد رسول الله عدل	مما أمر به الامير حماد مولى... سنة... و ثمنين و مئة
ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ เพียงพระองค์เดียว และไม่มีภาคีใดเสมอ พระองค์ ❖		ฮัมมาด มุฮัมมัด ศาสนทูต ของอัลลอฮ์ อัลดัล (ยุติธรรม)	รับคำสั่งโดย อะมีรฮัมมาด เมลา (ข้าหลวง) ของ... ปี (ฮ.ศ.) 18...

ตารางที่ 6 (ABF-03) เหริยญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอุ่ทอง อ.อุ่ทอง จ.สุพรรณบุรี

(ABF-02) เหริยญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอุ่ทอง อ.อุ่ทอง จ.สุพรรณบุรี สถานที่เก็บ: พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุ่ทอง ทะเบียนโบราณวัตถุ No.304/2509			
ด้านหน้า	ขอบด้านหน้า	ด้านหลัง	ขอบด้านหลัง
لا اله الا الله وحده لا شريك له ❖	เส้นขอบ 3 ชั้น ○○○	حماد محمد رسول الله عدل	...حماد مولى...
ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ เพียงพระองค์เดียว และไม่มีภาคีใดเสมอ พระองค์ ❖		ฮัมมาด มุฮัมมัด ศาสนทูต ของอัลลอฮ์ อัลดัล (ยุติธรรม)	...ฮัมมาด เมลา (ข้าหลวง)...

ตารางที่ 7 (ABF-04) เหรีญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบ
ที่เมืองโบราณอุ่ทอง อ.อุ่ทอง จ.สุพรรณบุรี

(ABF-04) เหรีญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอุ่ทอง อ.อุ่ทอง จ.สุพรรณบุรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ทะเบียนโบราณวัตถุ No.665/2518			
ด้านหน้า	ขอบด้านหน้า	ด้านหลัง	ขอบด้านหลัง
لا اله الا الله وحده لا شريك له ❦	ล้อมรอบด้วยเส้นขอบ 3 ชั้น	حماد محمد رسول الله عدل	(ไม่สามารถอ่านได้)
ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลลอฮ์ เพียงพระองค์เดียว และไม่มีภาคีใดเสมอ พระองค์ ❦		○○○	ฮัมมาด มุฮัมมัด ศาสนทูต ของอัลลลอฮ์ อัดล์ (ยุติธรรม)

ตารางที่ 8 (ABF-05) เหรีญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบ
ที่เมืองโบราณอุ่ทอง อ.อุ่ทอง จ.สุพรรณบุรี

(ABF-05) เหรีญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอุ่ทอง อ.อุ่ทอง จ.สุพรรณบุรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ทะเบียนโบราณวัตถุ No.666/2518			
ด้านหน้า	ขอบด้านหน้า	ด้านหลัง	ขอบด้านหลัง
لا اله الا الله وحده لا شريك له ❦	เส้นขอบ 3 ชั้น	حماد محمد رسول الله عدل	...به الامير حماد مولى أمير المؤمنين...
ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลลอฮ์ เพียงพระองค์เดียว และไม่มีภาคีใดเสมอ พระองค์ ❦		○○○	ฮัมมาด มุฮัมมัด ศาสนทูต ของอัลลลอฮ์ อัดล์ (ยุติธรรม)

ตารางที่ 9 (ABF-06) เหรียญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอู่ทอง อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี

(ABF-06) เหรียญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอู่ทอง อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ทะเบียนโบราณวัตถุ No.668/2518			
ด้านหน้า	ขอบด้านหน้า	ด้านหลัง	ขอบด้านหลัง
لا اله الا ... له وحد ... لا ش	-	حماد محمد رسول الله عدل	(ไม่สามารถอ่านได้)
ไม่มีพระเจ้าอื่นใด [นอกจากอัลลอฮ์] [เพียง] พระองค์เดียว ไม่มี [ภาคีใดเสมอ พระองค์]	-	ฮัมมาด มุฮัมมัด ศาสนทูต ของอัลลอฮ์ อัลดัล (ยุติธรรม)	(ไม่สามารถอ่านได้)

ตารางที่ 10 (ABF-07) เหรียญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอู่ทอง อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี

(ABF-07) เหรียญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอู่ทอง อ.อู่ทอง จ.สุพรรณบุรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ทะเบียนโบราณวัตถุ No.669/2518			
ด้านหน้า	ขอบด้านหน้า	ด้านหลัง	ขอบด้านหลัง
لا اله الا الله وحده لا شريك له ❦	-	محمد رسول الله ...	(ไม่สามารถอ่านได้)
ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ เพียงพระองค์เดียว และไม่มีภาคีใดเสมอ พระองค์ ❦	-	มุฮัมมัด ศาสนทูต ของอัลลอฮ์ (ไม่สามารถอ่านได้)	(ไม่สามารถอ่านได้)

ตารางที่ 11 (ABF-08) เหรียญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอุทอง อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี

(ABF-08) เหรียญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ พบที่เมืองโบราณอุทอง อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ทะเบียนโบราณวัตถุ No.670/2518			
ด้านหน้า	ขอบด้านหน้า	ด้านหลัง	ขอบด้านหลัง
لا اله الا الله وحده لا شريك له ❦	เส้นขอบ 3 ชั้น	حماد محمد رسول الله عدل	مما أمر به الامير حماد مولى... سنة... و ثمنين و مئة
ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ เพียงพระองค์เดียว และไม่มีภาคีใดเสมอ พระองค์ ❦	○○○○	ฮัมมาด มุฮัมมัด ศาสนทูต ของอัลลอฮ์ อัลดัล (ยุติธรรม)	รับคำสั่งโดย อะมีรฮัมมาด เมลา [ข้าหลวง]ของ... ปี [ฮ.ศ.] 18...

ตารางที่ 12 เหรียญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ (รหัส ABF-03) พบที่แหล่งโบราณคดีคอกข้างดินหมายเลข 12 อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี

เหรียญทองแดง (ฟิลล์) สมัยราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ (รหัส ABF-03) พบที่แหล่งโบราณคดีคอกข้างดินหมายเลข 12 อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี			
ด้านหน้า	ขอบด้านหน้า	ด้านหลัง	ขอบด้านหลัง
لا اله الا الله وحده لا شريك له ❦	ล้อมรอบด้วยเส้นขอบ 3 ชั้น	حماد محمد رسول الله عدل	(ไม่สามารถอ่านได้)
ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ เพียงพระองค์เดียว และไม่มีภาคีใดเสมอ พระองค์ ❦	และวงกลม 5 วง ○○○○○	ฮัมมาด มุฮัมมัด ศาสนทูต ของอัลลอฮ์ อัลดัล (ยุติธรรม)	(ไม่สามารถอ่านได้)

กิตติกรรมประกาศ

ขอบคุณสำนักศิลปากรที่ 4 สุพรรณบุรี, พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง และ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ที่ช่วยเหลือเพื่อภาพถ่ายและทะเบียนโบราณวัตถุ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมศิลปากร, 2560. แหล่งเรือโบราณพนม-สุรินทร์ ตำบลพันท้ายนรสิงห์ อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร ผลการศึกษาทางโบราณคดี ระหว่างปี พ.ศ. 2556-2558. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

เขมชาติ เทพไชย, 2527. รายงานการสำรวจขุดค้นทางด้านโบราณคดีบริเวณเมืองโบราณเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ: โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้) กองโบราณคดี กรมศิลปากร.

บุซุรก บิน ซะฮ์รียาร์, 1908. กิตาบ อะญาอิบ อัลฮินด์ บัรซุซ วะบะฮ์รุซ วะญะซาอิรุซ. อียิปต์: โรงพิมพ์อัสสะอาดะฮ์.

เพลงเมธา ชาวหนุณา, 2557. “พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณในอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิภาดา อ่อนวิมล, 2561. “เหรียญตราในประเทศไทยช่วงพุทธศตวรรษที่ 9-16.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สฤกษ์พงศ์ ขุนทรง, 2558. ทวารวดี: ประตูลูกการค้าบนเส้นทางสายไหมทางทะเล. กรุงเทพฯ: เปเปอร์เมท.

อินุ คุรอดาทะบิฮ์, 2014. อัลมะซาลิก วัลมะมาลิก. เบรุต: ดารุสกุตุบอัลอิลมียะฮ์.

ภาษาอังกฤษ

al-Qaysi N., 2005. *Mawsu'at al-Nuqud al-Arabiyyah wa al-Islamiyyah*. Amman: Dar al-Umah.

al-Tabari, 1989a. *The history of al-Tabari Vol.XXII: The Marwanid restoration*. (Translated by E. K. Rowson). Albany: State University of New York Press.

-----, 1989b. *The history of al-Tabari Vol.XXX: The Abbasid Caliphate in equilibrium*. (Translated by C. E. Bosworth). Albany: State University of New York Press.

al-Ya'qubi, 2010. *Tarikh al-Yaq'qubi*. Beirut: Dar Sadir.

Broome M., 2006. *A handbook of Islamic coins*. London: Spink.

- Chaudhuri K. N., 1985. **Trade and civilization in the Indian Ocean. An economic history from the rise of Islam to 1750.** New York: Cambridge University Press.
- Codrington O., 1904. **A manual of Musulman numismatics.** London: The Royal Asiatic Society.
- Crone P., 1980. **Slaves on Horses: The evolution of the Islamic polity.** Cambridge: Cambridge University Press.
- Darley-Doran R., 1989. **Centuries of gold: The coinage of Medieval Islam.** London: Zamana Gallery.
- de Saxcé A., 2016. “Trade and cross-cultural contacts in Sri Lanka and South India during late antiquity (6th-10th centuries).” **Journal of Multidisciplinary Studies in Archaeology** 4 (2016): 121-159.
- Fraehn C. M., 1826. **Recensio numorum muhammedanorum Academiae imp. scient. inter prima Academiae imp. saecularia edita.** Petropoli: litteris academicis.
- Guy J., 2001. “Rare and strange goods: International trade in Ninth-Century Asia.” In R. Krahl (Ed.), **Shipwrecked: Tang treasures and monsoon winds** (pp. 19-28). Washington DC: Arthur M. Sackler Gallery, Smithsonian Institution.
- Hourani G. F., 1995. **Arab seafaring in the Indian Ocean in ancient and early medieval times.** Expanded edition. New Jersey: University of Princeton Press.
- Islam S. & Manirul Hoque M., 2017. “Unpublished Umayyad and Abbasid silver coins in the Bangladesh National Museum.” **Journal of the Asiatic Society of Bangladesh (Hum.)** 62 (2): 205-231.
- Mackintosh-Smith T. (trans.), 2014. **Two Arabic travel books: Accounts of China and India and mission to the Volga.** New York: Library of Arabic Literature.
- Milwright M., 2010. **An introduction to Islamic archaeology.** Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Tibbetts G. R., 1979. **A study of the Arabic texts containing material on South-East Asia.** Leiden: E. J. Brill.

ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- Perkins J., 2015. **The Indian Ocean and Swahili Coast coins, international networks and local developments.** Retrieved May 16, 2021, from <http://journals.openedition.org/afriques/1769>

